

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 6 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 7, НОМЕР 6

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 7, ISSUE 6

ТОШКЕНТ-2024

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА | INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

№6 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2024-6>

Бош муҳаррир:

Тўхтасинов Илҳом

п.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Главный редактор:

Тўхтасинов Илҳом

д.п.н., профессор (Ўзбекистон)

Заместитель главного редактора:

Editor in Chief:

Tuhtasinov Ilhom

DSc. Professor (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўгли

ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

ф.ф.д. (Грузия)

Туробов Бекпулат

масъул котиб, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умар оглы

д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

д.ф.н., профессор (Россия)

Джўраев Маматкул

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Джеймс Форт

Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Балтабаев Ҳамидулла

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Дустмухаммедов Хуршид

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

д.ф.н. (Грузия)

Туробов Бекпулат

отв. секретарь, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

EDITORIAL BOARD

Bakhtiyor Nazarov

academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli

Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim

Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail

Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed

Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort

University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar

Doc. of philol. scien. (Georgia)

Turobov Bekpulat

PhD Ass. prof. Senior Secretary
(Uzbekistan)

PageMaker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

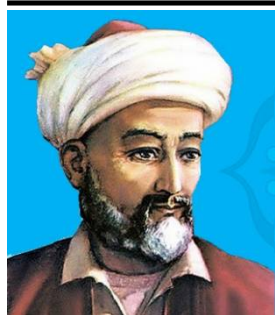
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

1. Rashidova Manzura Bakhtiyorovna THE INFLUENCE OF CONFUCIAN TRADITIONS ON THE KOREAN LANGUAGE.....	5
2. Alisher Rustamov Abduhakimovich A SYSTEM OF EXERCISES AND TASKS FOR THE DEVELOPMENT OF WRITTEN SPEECH SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS THROUGH PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS.....	10
3. Ziyayeva Kamola Ziyaiddinovna THE LINGUISTIC AND CULTURAL DIMENSIONS OF HUMOUR: A STUDY OF SPEECH GENRES AND THEIR ROLE IN COMMUNICATIN.....	15
4. Davlatova Xulkaroy Uktamovna, Botiova Valida Shuhrat qizi SPECIFIC ASPECTS OF SPEECH COMMUNICATION AND INTERNET COMMUNICATION.....	19
5. Jo‘raqulova Mushtariy O‘ZBEK TILI PARALLEL KORPUSINING LINGVISTIK TA‘MINOTI.....	24
6. Pardayeva Iroda Mamayunusovna ALISHER NAVOIY IJODIDA AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR TASVIRI.....	29
7. Aliyeva Zebo Akram qizi MIRATIVLIK KATEGORIYASI GRAMMATIK KO‘RSATKICH SIFATIDA.....	35
8. Mirzayev Shukurullo Abduqodir o‘g‘li TOPIK II 53- YOZISH SAVOL TURLARI VA YOZISH USULLARI.....	41
9. Bayonkhanova Iroda Furkatovna KOREYS TILINI O‘RGANISHDA MAQOLLARDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI.....	47
10. Hasanov Suhrob Shavkat ugli SYMBOLS AND ALLEGORIES IN THE PROSE OF ISAJON SULTAN.....	53
11. Улаш Нематович Бобоев МОДЕЛЬ СТРАТЕГИЙ ПЕРЕВОДА НА РУССКИЙ ЯЗЫК ШОК-ТЕЙМЕНТА В СМИ УЗБЕКИСТАНА И ФРАНЦИИ.....	60
12. Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna AMPHIBOLOGY IN ENGLISH RELIGIOUS LEXICOLOGY.....	65
13. Eshimova Sharofat Kenjaboyevna SINESTEZIYA - METAFORANING BIR TURI SIFATIDA.....	70
14. Umirzoqova Oynisa THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TEMPORAL CATEGORY IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES.....	76
15. Alibekova Dilrabo Abdiraimovna COHISION OF NATURALISM, OPTIMISM AND REALISIM IN THE WORKS OF HECTOR MALOT AND THEODOR DREISER.....	83
16. Gulirukhsor Ruzikulova Gofur kizi A COMPARATIVE ANALYSIS OF FACE-RELATED IDIOMS IN ENGLISH AND UZBEK.....	88
17. Xalimova Firuza Rustamovna MATN DOIRASIDA BADIY KONSEPTNING SHAKLLANISHI.....	96
18. Xamidova Dilorom Olimjonovna LUQMON BO‘RIXONNING “JAZIRAMADAGI ODAMLAR” ROMANIDA BADIY TILNING IFODALANISHI.....	102

19. Xaydarova Nigora Tuxtasunovna AYOL VA ERKAKLARNING MUHOQOT USULLARI.....	107
20. Shamshoda Rustamova O'SMIR BOLALAR NUTQIDAGI INNOVATSIYALAR VA ULARNING IFODALANISHI.....	112
21. Karshieva Shokhista Kholikul kizi SYNTAX AND SEMANTICS OF ERGATIVE CONSTRUCTIONS.....	119
22. Musayeva Shaxlo Kudratovna QISSALARDA IKKINCHI JAHON URUSHI DAVRI VOQEALARI TASVIRINING QIYOSIY TAHLILI. (Nosir Fozilov asarlari misolida).....	125
23. N.J.Sulaymanova IJOBIY BAHO PRAGMATIK MAZMUNINI IFODALOVCHI NUTQIY AKTLAR.....	131
24. Azimbayeva Nargiza Tuxtamuradovna O'ZBEK VA FORS TILLARIDA XULQ-ATVORNI IFODALOVCHI LEKSIK KONSTRUKSIYALAR TASNIFI.....	135
25. Yuldasheva Dilnoza Bekmuradovna THE ROLE OF UZBEK AND ENGLISH PHRASEOLOGY IN CROSS-CULTURAL COMMUNICATION.....	139
26. Gulruxsor Xoliyorova TERMINOLOGIK TEZAVURSLARNING LINGVISTIK XOSLANISHI.....	143
27. Alisher Rustamov Abduhakimovich THE HISTORY OF TEACHING AND LEARNING ENGLISH WRITING SKILLS IN UZBEKISTAN (POST-SOVIET STATE). PEDAGOGICAL DIAGNOSTIC APPROACH.....	149
28. Kubaeva Nafisa Alisher qizi UNLOCKING THE POWER OF IDIOMS: HOW FIGURATIVE LANGUAGE ENRICHES COMMUNICATION.....	154
29. Dilafro'z Amonova KOREYS ADABIYOTI TARIXIDA AYOLLAR IJODIYOTI.....	158
30. Obruyeva Gulchexra Xamrokulovna ATOQLI OTLARNING FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR TARKIBIDA APELLATIVIZATSIYAGA UCHRASHI...164	164
31. Esanova Maftuna Bahodirovna YUNON-LOTIN TIBBIYOT ATAMALARINING TARIXI VA ULARNING ZAMONAVIY TIBBIYOTDAGI O'RNI.....	168
32. Azimova Yulduz Baxtiyor qizi AVTOBIOGRAFIK DISKURSNING UMUMIY TAVSIFI.....	173
33. Maxmudova Dilshoda Kurbonbayevna KOMPOZITSION TASHKILLANISH VA PEYZAJ MODIFIKATSIYASI.....	177

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

ISSN: 2181-9297

www.tadqiqot.uz

Eshimova Sharofat Kenjaboyevna,
Samarqand davlat chet tillar instituti
Koreys filologiyasi kafedrası
katta o'qituvchisi
e-mail: sharofate1986@gmail.com

SINESTEZIYA - METAFORANING BIR TURI SIFATIDA

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15069172>

ANNOTATSIYA

Ma'lumki, beshta sezgi organimiz bizni o'rab turgan dunyo haqida ma'lumot olishimiz uchun muhim vazifani bajaradi. Mana shu sezgilar vositasida insonlar ongida ob'ektlar va sodir bo'layotgan hodisalar haqida tushuncha va tasavvur paydo bo'ladi. Ushbu sezgilarning har biri ko'rish, eshitish, hid bilish, teginish va ta'm bilish kabi ma'lum funktsiyalarni bajaradi. Ammo, anglab idrok etishning ba'zi mexanizmlari sababli insonlar turli sezgilar orqali olingan ma'lumotlar o'zaro bir-biriga ta'sir qilishi va o'zaro bog'lana olinishi dalillangan. Mana shu o'zaro ta'sir shakllaridan biri hisoblangan, sezgi modallari bir-birini to'ldiradigan "hamma sezgilar birgalikda ishlaydigan" sinesteziya hodisasidir. Sinesteziya (yunonchadan olingan bo'lib, synaesthesia – "aralash sezgi") – bu har xil sezuvchanlik soha xislatlarining o'ziga xos birikkan turi bo'lib, bunda bir modallikning fazilatlarini boshqasiga o'tadi. Ushbu maqolada shular bo'yicha batafsil ma'lumotlar va fikrlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: sinesteziya, kontekst, allegoriya, trop, tafakkur, assotsiatsiya, sinestetik metafora, lingvistik metafora, semantika.

Эшимова Шарофат Кенжабоевна

Старший преподаватель корейского языка

Кафедры корейской филологии

Самаркандский государственный институт иностранных языков

e-mail: sharofate1986@gmail.com

СИНЕСТЕЗИЯ КАК ВИД МЕТАФОРЫ

АННОТАЦИЯ

Известно, что наши пять органов чувств выполняют важную для нас задачу по получению информации об окружающем мире. Именно с их помощью мы создаем представление о предметах и событиях. Каждый из них представляет собой функцию определенного чувства, такого как зрение, слух, обоняние, осязание и вкус. Однако благодаря некоторым механизмам восприятия доказано, что информация, получаемая посредством разных органов чувств, может взаимодействовать и быть взаимосвязанной. Одной из форм такого взаимодействия является феномен синестезии, «совместной работы всех чувств», при котором сенсорные модальности дополняют друг-друга. Синестезия (от греч. Synaisthes - «смешанное

ощущение») – уникальное сочетание качеств разных сенсорных областей, при котором качества одной модальности передаются в другую. В этой статье представлена подробная информация и мнения о них.

Ключевые слова: синестезия, контекст, аллегория, троп, мысль, ассоциация, синестетическая метафора, лингвистическая метафора, семантика.

Eshimova Sharofat Kenjaboyevna

Samarkand State Institute of Foreign Languages

The department of Korean filology

Senior teacher

e-mail: sharofate1986@gmail.com

SYNESTHESIA AS A KIND OF METAPHOR

ABSTRACT

It is known that our five senses perform an important task for us to receive information about the world around us. It is with their help that we create an idea of objects and events. Each of them represents a function of a particular sense, such as sight, hearing, smell, touch and taste. However, due to some mechanisms of perception, it has been proven that information received through different senses can interact and be interconnected. One form of such interaction is the phenomenon of synesthesia, “the joint work of all the senses”, in which sensory modalities complement each other. Synesthesia (from the Greek Synaisthes – “mixed sensation”) is a unique combination of qualities of different sensory areas, in which the qualities of one modality are transferred to another. This article provides detailed information and opinions about them.

Key words: synesthesia, context, allegory, trope, thought, association, synesthetic metaphor, linguistic metaphor, semantics.

Sinesteziyaga dastlab psixofiziologik hodisa sifatida qaralgan. Biroq, XIX asrning 80-yillaridan boshlab tilshunoslikda ham unga faol qiziqish bildirila boshlandi. Tilshunoslik kontekstida «sinesteziya» atamasi sezgilararo assotsiatsiyalar jarayonini ham, uning natijalarini ham, ya'ni sezgi belgilarini bir sezgi a'zosidan ikkinchisiga o'tkazish asosida qurilgan leksik yoki frazeologik birliklarni anglatadi. Ko'pchilik tilshunoslar, xususan, rus olimi E.V. Klyuev, sinesteziyani metaforik troplarga bog'lab o'rgangan. Ammo, sinesteziya o'xshashlik majmuiga (masalan, allegoriya, oksimoron, metafora va boshqalar) asoslangan boshqa troplar orasida alohida o'ringa egaligi bilan ajralib turadi. Chunki u «bir vaqtning o'zida bir nechta sezgi sohalari - aytaylik, ko'rish va eshitish, ta'm, hid yoki teginish, shuningdek, turli xil kombinatsiyalarni o'z ichiga oladi» [2, 15].

Amerikalik tilshunos Benjamin Uorf sinesteziya hodisalariga alohida qiziqish bildirar ekan, ularga quyidagicha ta'rif beradi: «Sinesteziya bu bir sezgi a'zolari yordamida boshqa sezgilar sohasi bilan bog'liq hodisalarni idrok etish qobiliyati, masalan, rang yoki yorug'likni tovushlar orqali idrok etish va aksincha, fazoviy atamalar nuqtai nazaridan fazoviy bo'lmagan tasvirni bildiruvchi lingvistik metafora tizimi orqali yanada ongliroq qilish qobiliyatidir». Bundan ko'rinadiki fazoviy bo'lmagan idrok sohasiga tegishli bo'lgan fikrlar, his-tuyg'ular yoki tovushlar fazoviy elementlarni bildiruvchi leksemalar yordamida uzatiladi va shu bilan go'yo bizning fikrlarimiz, his-tuyg'ularimizga, tovushli hislarimizga xos bo'lmagan rang, shakl, kontur, tuzilish kabi xususiyatlarni beradi [4, 54]. Muallifning sinestetik metaforaning bu xususiyati san'atda ulkan rol o'ynaydi, degan fikriga qo'shilmaslikning iloji yo'q.

Boshqa tomondan qaralganda, «sinesteziya o'quvchiga yozuvchi va shoirning dunyoqarashi va munosabatining o'ziga xos xususiyatlarini, uning tevarak-atrofdagi voqelikka qarashini ochib beruvchi o'ziga xos stilistik belgidir» [5, 392]. Sinestetik metaforalarning qo'llanilishi «shoirning ichki dunyosi, tafakkurining o'ziga xos jihatlari, ehtirolari, mayllarini anglash imkonini beradi» [4, 416]. Sinesteziyaning adabiyot uchun ahamiyati beqiyos. Chunki bu trop yorqin tasvirlarni yaratishga va hatto eng murakkab his-tuyg'ularni yetkazishga yordam beradi, shuningdek, o'quvchida muallifning munosabati haqida tasavvurni shakllantiradi. Sinestetik metafora ko'pincha kutilmagan

kombinatsiyalarni o'z ichiga oladi va shu bilan matn imkoniyatlarini, uni idrok etish chegaralarini kengaytiradi. Shu o'rinda o'zbek adabiyoti vakillari ijodidan sinestetik metaforaga oid bir nechta misollarni ko'rib chiqsak. O'zbek she'riyati sinestetik metaforalarga boy. Masalan, atoqli shoir Abdulla Oripovning «Aprel» she'rida quyidagi birikmani uchratish mumkin:

Borliq kiyib olgan **moviy** bir libos,

Yel esar-bahorning pildiroqlari.

Atrofni chaqirar **yashil** bazmga

Aprel osmonining qaldiraqlari

Shuningdek, Erkin Vohidovning

Favqulodda topishdilar ikkala yosh,

Qiz husnda tengsiz edi misli lola.

Ikkisin ham siylar edi **saxiy** quyosh,

Quyoshim, deb kuylar edi shoirbola,

kabi satrlarida ham sinestetik metaforaning mohirona ifodasini ko'ramiz. Sinesteziyaning yuksak ifodasini Zulfiyaning «Bahor keldi seni so'roqlab» she'rida ham uchratamiz.

Salqin saharlarda, bodom gulida,

Binafsha **labida**, yerlarda bahor.

Qushlarning parvozi, yellarning **nozi**,

Baxmal vodiylarda, qirlarda bahor [8, 27].

O'zbek shoirlari ijodidagi sinestetik metaforalarning ko'pligini, birinchi navbatda, ular ramziylik belgilari bo'lishi bilan ham izohlash mumkin. Badiiy tasvirlarni ko'proq ifoda etish maqsadida nafaqat o'zbek tilshunoslari, balki koreys simvolistlari o'rtasida ham keng tarqalgan.

Ko'plab mualliflarning fikriga ko'ra, koreys tilida hissiy holatlarni yetkazib berishda hissiyotlarga ko'proq e'tibor beriladi, ularni farqlash uchun koreys tilida leksik va grammatik iboralar anchagina. Shu bois sinesteziyadan foydalanishdagi misollarni koreys mualliflarining ijodida ham ko'p uchratish mumkin [1, 3].

Koreys adabiyotida sinesteziya qo'llanilishiga misol sifatida koreys klassik adabiyoti namoyandas 윤동주 (Yun Dong Ju) ijodini keltirishimiz mumkin. Adibning

죽는 날까지 하늘을 우러러

한 점 부끄럼이 없기를,

잎새에 이는 바람에도

나는 괴로워했다.

별을 노래하는 마음으로

모든 죽어 가는 것을 사랑해야지

그리고 나한테 주어진 길을

걸어가야겠다 [10, 34]

오늘 밤에도 별이 바람에 스치운다

misralarida shoir tuyg'ulardan foydalangan holda inson obrazini yaratadi, uning mohiyatini tabiat hodisalari bilan qiyoslaydi. Koreys she'riyatida shuningdek 정호승 (Jeong Ho Seung) ham sinestetik metaforadan keng foydalangan. Shoirning

첫눈 오는 날 만나자

어머니가 싸리빚자루로 쓸어놓은 눈길을 걸어

누구의 발자국 하나 찍히지 않은 순백의 골목을 지나

새들의 발자국 같은 흰 발자국을 남기며

첫눈 오는 날 만나기로 한 사람을 만나러 가자 [11, 64]

she'rida muallif oq rangning soylaridan biri bo'lgan qor rangidan soflik, tozalikni ifodalab sevgining nozik ohanglarini tasvirlashda oq rangdan foydalanadi va taxmin qilish mumkinki, u ishqqa bo'lgan munosabatni mana shu sinestetik taqqoslash yordamida yetkazishga muvaffaq bo'ladi [3, 4].

Yuqorida aytib o'tilganidek inson ongi tashqi omillar ta'sirini asosan beshta sezgi a'zosi yordamida sezadi. Bular: ta'm bilish 미각, eshitish 청각, ko'rish 시각, hid bilish 후각 va teri orqali

sezish 촉각. Barcha sezgi a'zolarimiz bizga atrof-muhitning turli xil ta'sirlarini seza olish, ularni ongimizda analiz-sintez qilish imkonini beradi. Ba'zi bir insonlarda shunday holat ham kuzatilishi mumkinki, bir vaqtning o'zida bir nechta sezgi a'zolari birgalikda ishlaydi va ongda ma'lum bir holat kuzatiladi. Ushbu holat fanda o'z nomiga ega bo'lib, u sinesteziya deb nomlanadi [7, 44-56].

Sinesteziyani tushunish uchun biz tavsiflash tamoyillarini tushunishimiz kerak. Ta'rifning asosi ikki xil ob'ektda muvofiqlikni topishdir.

Misol	Sinesteziya	Tarjima
동행 쪽빛 바람	촉각의 시각화 (Teri olqali sezish va ko'rish hissi)	Sharqqa tomon esgan shamol
매운 계절의 채찍에 갈겨	미각의 촉각화 (Ta'm sezish va teri orali sezish hissi)	Achchiq mavsumning qamchisi bilan kaltaklangan
내비 허리에 새파란 초승달이 시리다	시각의 촉각화 (Ko'rish va teri orqali sezish hissi)	Osmonning belidagi sovuq yarim oy
고향의 저문 강물 소리가 묻어 있다	청각의 시각화 (Eshitish va ko'rish hissi)	Ona shahrimning tubida daryo suvining ovozi ko'milgan
매아리가 자맥질을 하는 곳	청각의 시각화 (Eshitish va ko'rish hissi)	Lochinlar chug'urlagan joy

Tilshunoslik sohasida sinesteziya odatda metafora nuqtai nazaridan tushuniladi. Ullmann (1963) 19 - asrda ingliz, fransuz va venger tillarida yozilgan she'rlarni tahlil qilib, u sinesteziya o'tkazishda uchta asosiy tendentsiyani keltirib chiqaradi. Birinchidan, «teginish → issiqlik → ta'm → hid → eshitish → ko'rish» yo'naltirilgan tendentsiyasi mavjud. Bu «ierarxik taqsimot» deb nomlanadi. Ammo, shuningdek, uning gipotezasi universal tarzda o'rnatilishi uchun ko'proq lingvistik misollarni yanada kengroq tekshirish zarurligini tan oladi. O'rganilgan til ob'ektlari ingliz tilidan xitoy, koreys, italyan va yapon kabi bir necha tillarga doimiy ravishda kengaytirildi. Biroq, ko'plab tillar, shu jumladan koreys tili ham tadqiqot mavzusi bo'lib qolmoqda [6, 3].

Sinesteziya sohasiga qiziqish, asosan, XIX asrdan boshlangan. Dastlab u faqatgina psixofiziologik holat deb qaralgan. Ammo keyinchalik, sinesteziyaning tilshunoslik va badiiy adabiyot bilan uzviy ravishda bog'langanligi yaqqol oydinlashdi. Ko'plab olimlar bu sohaga qiziqish bildirganlar va o'z asarlarida, ilmiy izlanishlarida sinesteziyaga nisbatan ta'rif berib o'tganlar. Aslini olganda ham badiiy adabiyotlarda qo'llaniluvchi metaforik misollar va obrazlarni uchratishimiz mumkin. Fikrimizcha, aynan, sinesteziya, ya'ni metaforik o'xshatishlar o'quvchiga yozuvchining dunyoqarashi, uning ijodining o'ziga xos xususiyatlarini anglatib turadi. Chunki har qanday ijodkor o'xshatishlar qila oladi. Ammo badiiy jihatdan mukammal o'xshatishlar kamdan kam ijodkorlar asarida uchraydi. O'zbek tilshunosligida sinesteziya bo'yicha ma'lumotlar hali ko'p emas. Tilshunos olim M.Mirtojiyevning «O'zbek tili semasiologiyasi» asarida ushbu sohaga ta'rif berib o'tadi. Adabiyotshunos S.Quronov «Sinesteziya hissiy a'zolarining bir vaqtda faoliyat olib borishi, olingan hisning qorishib ketishi demakdir» degan edi. Aytish mumkinki, sinesteziya hodisasi badiiy obraz yaralishidagi murakkabliklar bilan ham uzviy bog'liq. Shu sababdan ham hozirgi zamon san'atshunosligida badiiy sintez masalasini ham o'rganishga katta e'tibor qaratilmoqda. Ya'ni ijodkor asar yaratar ekan o'z qobiliyatiga monand sinkretik obrazlarni dunyoga keltiradi. Yevropada sinesteziyani insonlardagi noyob qobiliyat deb ham e'tirof etishgan. Sinesteziya haqida dastlabki tushunchalarni insonlar ongida shakllantirish uchun ham albatta u haqida yetarlicha ma'lumotga ega bo'lishimiz lozim. Ushbu holatdagi insonlarda badiiy tasavvur ancha kuchli bo'ladi, ehtimol, aynan shu tufayli ular orasidan yozuvchi va shoirlarni ko'proq uchratamiz.

Inson ongi asosan beshta sezgi a'zosi yordamida tashqi omillar ta'sirini sezadi. Bular: hid bilish, ta'm bilish, ko'rish, eshitish va teri orqali sezish. Barcha sezgi a'zolarimiz bizga tashqi muhitning turli xil ta'sirlarini seza olish, ularni ongimizda analiz-sintez qilish imkonini beradi. Ayrim kishilarda bir vaqtning o'zida bir nechta sezgi a'zolari birgalikda ishlaydigan vaziyatlar ham kuzatilishi mumkin va bunda ongda ma'lum bir holat kuzatiladi. Ushbu holatni fanda tilshunoslarimiz sinesteziya deb nomlaydi.

O'zbek tilshunosligida ham sinesteziya mavzusiga alohida e'tibor qaratish lozim. G'arbda metaforaning bir turi hisoblanmish sinesteziyani insonlardagi noyob qobiliyat deb ham e'tirof etishgan. Insonlar ongida sinesteziya hodisasi haqidagi ilk firk va tushunchalarni paydo qilish uchun ham o'sha hodisa haqida keraklicha ma'lumotlarga ega bo'lishimiz shart hisoblanadi. Ushbu holatdagi insonlarda badiiy tasavvur ancha kuchli bo'ladi, ehtimol, aynan shu tufayli ular orasidan yozuvchi va shoirlarni ko'proq uchratamiz.

Umuman olganda, bu «달콤한 목소리 - shirin ovoz» va «따뜻한 색 - iliq rang» kabi bir hissiy soha boshqasiga bog'langan assotsiatsiyaning anglatadi. Sinesteziya - bu inson tushunchasi haqidagi tadqiqot bo'lgan va keyinchalik taniqli jurnalda yanada aniqroq taqdim etilgan [9, 4].

An'anaviy lingvistik tadqiqotlarda metafora odatda semantika yoki tushunchalar emas, balki so'z yoki tildan foydalanishga bog'liq deb hisoblangan. Lekin Lakoff va Jonson (1980) tomonidan bunday an'anaviy tushunchalar butunlay bekor qilingan, ya'ni metafora oddiygina til, u nafaqat texnik mahorat, balki inson tushunchalarini anglash mexanizmi ham chuqur aks etishi natijasida tan olinadi. Metaforik assotsiatsiya kontseptual darajada yuzaga keladigan ko'chirish munosabati bo'lib, bunday o'tkazish ikkita mustaqil kontseptual soha, manba va maqsad o'rtasida sodir bo'lib, ular aniqroq sohadan mavhumroq sohaga o'tadi. (Lakoff va Jonson 1980). Asosiy jihatlardan biri shundaki, she'riy metafora kundalik tilda qo'llaniladigan metaforalardan tubdan farq qilmaydi, ya'ni ularning barchasi bir xil bilish mexanizmlaridan foydalanadi, faqat kengayish, mahorat, assotsiatsiya va boshqalar bilan farqlanadi.

Shunday qilib, sinestetik metafora ikki yoki undan ortiq turli xil hissiy sohalarda ifodalangan an'anaviy yoki adabiy kontseptual o'tish sifatida belgilanishi mumkin. Boshqacha qilib aytganda, verbal sinesteziyada bir sezgi ikkinchisi bilan bog'liq bo'lgan leksik iboralar orqali tasvirlanadi. Masalan, yuqorida tilga olingan «달콤한 목소리-shirin ovoz» ga nazar tashlaydigan bo'lsak, so'zlovchi eshitish idrokini (목소리-ovoz) bildirish uchun ta'mga «달콤한-shirin») bog'liq iborani qo'llaydi. Misolda eshitish tushunchasi atamalarda tasvirlangan. Ta'm tushunchasi, bu yerda «목소리-ovoz» uzatishning maqsad sohasiga aylanadi va «달콤한-shirin» uning manba sohasiga aylanadi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, sinesteziyaning til vositasi sifatidagi ahamiyati, asosan, u ona tilida so'zlashuvchilarga turli xil sezgilardan olingan tuyg'ular va ma'lumotlar, tasavvurning o'zaro ta'siri natijasi bo'lgan mavhum tushunchalarni nutqda mustahkamlashga imkon beradi. Sinesteziyani aqliy va hissiy sohalar aks etgan holda bevosita kuzatish mumkin emas.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Эшимова, Ш. (2020). Особенности метафоры тропинимического происхождения. Иностранная филология: язык, литература, образование, (2 (75)), 81-86
2. Ключев Е.В. Риторика. Инвентаризация. Диспозиция. Элокуция: учеб. Пособие для вузов. – М.:ПРИОР, 1999
3. Xushvaktova, H. U., & Eshimova, S. K. (2023, December). KOREYS TILIDAGI IBORALARNI O'ZBEK TILIGA TARJIMAQILISHDAGI QIYINCHILIKLAR. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 96-99).
4. Брандес, М.П. Стилистика текста: теоретический курс: (на материале немецкого языка): учебник для студентов и аспирантов, обучающихся по специальностям направления "Лингвистика и межкультурная коммуникация" / М.П. Брандес – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва: Прогресс-Традиция, 2004. – 416 с.

5. Сатретдинова, А. Х. Синестезия как основной стилеобразующий элемент поэтического текста Серебряного века // Известия ПГУ им. В.Г. Белинского. – 2012. – № 27. – С. 392-395.
6. Eshimova, S., & Davlatova, K. (2023, December). O'ZBEK VA KOREYS TILLARIDA METAFORANING O'RGANILISHI. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 46-50).
7. Малинка А.В., Нагель О.В. Лексическая номинация: ономаσιологический и когнитивный подходы. Лексическая номинация. ГОУ ВПО "Томский государственный университет" //Язык и культура. - №4. 2011. – С. 44-56.
8. Zulfiya "Bahor keldi seni so'roqlab" Toshkent 2014
9. Eshimova, S. K. (2022). KOREYS BADIY ADABIYOTIDA PERSONIFIKATSIYANING IFODALANISHI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(Special Issue 24), 356-364.
10. 윤동주 (Yun Dong-ju). 2010
11. 한국어-우즈베크어 사전, 김문옥 2000

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 6 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 7, НОМЕР 6

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 7, ISSUE 6

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000